

Protocol

Fysiek beperkend handelen

Schooljaar 2026-2027

Instemming MR
Evaluatie moment

: 22-6-2026
: juni 2027

Inhoud

1.	Inleiding	4
2.	Communicatie met onze interne samenwerkingspartner	5
3.	Definitie van gedrag en maatregel.....	5
3.1	Wanneer is er sprake van (direct) gevaar?	5
3.2	Fysiek ingrijpen.....	6
3.3	Niet fysiek ingrijpen	7
3.4	Professioneel handelen.....	7
4.	Communicatie met ouders (en leerlingen)	8
5.	Proportionaliteit en subsidiariteit.....	8
6.	Taakverdeling	8
7.	Melding en verantwoording.....	9
8.	Evaluatie.....	9
9.	Nazorg	9
10.	Klachten	10
11.	Professionalisering.....	10
	Bronnen	11

1. Inleiding

In het schoolveiligheidsbeleid besteden we aandacht aan het feit dat ondanks het geheel aan preventieve maatregelen, het soms noodzakelijk kan zijn om te handelen in geval van gevaarlijke (nood)situaties. In de praktijk kunnen zich situaties voordoen waarin fysiek beperkend handelen noodzakelijk is, omdat er een onveilige situatie ontstaat voor de leerling zelf, medeleerlingen, personeelsleden en / of bezoekers.

Het is belangrijk te realiseren dat er vooraf geen kant en klaar advies of plan kan worden opgesteld over hoe te handelen in alle situaties. Iedere situatie is anders, ieder kind is anders en iedere keer maakt een professional op basis van opgedane kennis en ervaring een professionele afweging hoe te handelen in deze specifieke situaties.

In ons handelen baseren we ons op de Richtlijn Fysiek beperkend handelen en / of vrijheidsbeperkende maatregelen binnen het onderwijs, zoals dat door School & Veiligheid, het Nederlands Jeugdinstituut en het Gespecialiseerd Onderwijs (GO) is vastgesteld.

In dit schooleigen protocol leggen we uit welke voorwaarden, regels en afspraken we hebben rondom fysiek beperkend handelen.

Het Omnis College is een school voor voortgezet speciaal onderwijs. Leerlingen van het Omnis College zijn in staat een VMBO diploma te halen. Hiertoe hebben zij bovengemiddeld veel gedragsaansturing nodig en substantieel kleinere klassen.

De leerlingen van het Omnis College vinden het vaak lastig om hun eigen gedrag te reguleren en/of kunnen moeilijk omgaan met lastig gedrag van medeleerlingen. Ook hebben veel leerlingen heftige levensgebeurtenissen meegemaakt, waardoor zij pijngedreven gedrag laten zien. Zij reageren meer onvoorspelbaar dan andere kinderen. Onze onderwijsprofessionals blijven zich ontwikkelen op gebied van preventief handelen, echter kunnen incidenten plaatsvinden waarbij fysiek beperkend handelen nodig is om de veiligheid voor iedereen in de school te waarborgen.

De volgende uitgangspunten zijn leidraad:

- Altijd proberen de situatie veilig te houden

We doen er alles aan om situaties veilig te houden. We zijn ons bewust van de risicovolle momenten in het schooljaar (bijvoorbeeld na vakanties) en de schooldag (bijvoorbeeld na pauzes). We reageren op de eerste signalen van ongenoegen en werken de-escalerend.

- Geen of zo min mogelijke vrijheidsbeperking (en onvrijwillige zorg)

Het uitgangspunt is om geen of zo weinig als mogelijk vrijheidsbeperking (of onvrijwillige zorg) toe te passen. Subsidiariteit, proportionaliteit en effectiviteit van de genomen maatregelen moeten in acht worden genomen. Subsidiariteit betekent dat de gekozen maatregel noodzakelijk en het minst ingrijpend is. Proportionaliteit houdt in dat de maatregel niet zwaarder is dan strikt noodzakelijk en past bij de ernst van de situatie. Effectiviteit betreft de verwachting dat de gekozen maatregel effectief is.

- Altijd evalueren van vrijheidsbeperking (en onvrijwillige zorg)

De genomen maatregelen moeten worden geëvalueerd na afloop of gedurende de maatregel indien deze langdurig van aard is. Aan de hand van de evaluatie wordt bepaald of de maatregel moet worden bijgesteld. Per evaluatiemoment, naast vertegenwoordiging vanuit de CvB, wordt bepaald wie er bij aanwezig moeten zijn.

2. Communicatie met onze interne samenwerkingspartner

Onze visie en afspraken zijn opgenomen in het schoolplan en het schoolveiligheidsbeleid. Daarop heeft de MR instemmingsrecht. Gemaakte afspraken over fysiek- en/of vrijheidsbeperkend handelen worden vastgelegd in dit protocol. Wij zullen vervolgens in gesprek blijven over deze afspraken, door praktijksituaties te evalueren en daarvan te (blijven) leren, als individu, als team en als samenwerkende organisaties. Zo creëren we een transparante omgeving.

Voor nieuwe medewerkers van het Omnis College of eventuele andere organisaties zit dit protocol standaard bij de documentatie die iedere medewerker krijgt bij start op het Omnis College.

3. Definitie van gedrag en maatregel

De hoofdregel is dat leerkrachten geen fysiek contact hebben met de leerling. Dat is een hele belangrijke regel waarvan alleen in het uiterste geval mag worden afgeweken. Dat is het geval als er (direct) gevaar is voor leerling, medeleerlingen of personeel. Alleen dan is fysiek ingrijpen geoorloofd. Je mag alleen fysiek ingrijpen als er echt geen alternatieve oplossing is om het gevaar te keren (dit heet subsidiariteit). Als je fysiek ingrijpt dan mag je niet harder en langer ingrijpen dan nodig om het gevaar af te wenden (dit heet proportionaliteit).

Dus we hebben geen fysiek contact met leerlingen, tenzij 1) er direct gevaar is en 2) alleen als het echt niet anders kan en 3) Niet harder en langer dan nodig.

3.1 Wanneer is er sprake van (direct) gevaar?

Hiervoor gelden twee criteria: extreem escalerend gedrag én bedreigend.

Ten eerste moet er sprake zijn van escalerend gedrag (iemand gaat zich steeds extremer gedragen). Hier kan aan de volgende situaties worden gedacht:

1. Iemand gaat steeds extremer uitschelden, schreeuwen of zich discriminerend uitlaten. Met de persoon is geen contact te leggen en de uitlating worden steeds extremer.
2. Iemand dreigt met geweld in woord en gebaar met betrekking tot personen "Ik zal jou/jullie/je collega..... (Het dreigen met een mes e.d. valt hier ook onder);
3. Iemand vernielt persoonlijke bezittingen, de inventaris of het gebouw of probeert dat;
4. Iemand brengt anderen letsel of pijn toe (schoppen, slaan, vastpakken, gericht met iets gooien, etc.)

Ten tweede moet dit gedrag leiden tot een bedreigende situatie voor een leerling, een groep leerlingen, een medewerker, een groep medewerkers of een combinatie van deze. Het hoeft hierbij niet alleen te gaan om fysieke dreiging maar kan zeker ook gaan om sociaal emotionele dreiging.

In beide criteria zit een subjectieve beoordeling. En in de beoordeling is er dus ruimte voor professionele verschillen in de interpretatie van het gedrag en de dreiging ervan. In de praktijk doen we recht aan die subjectiviteit.

Schematisch ziet het er zo uit:

	Niet escalerend	Escalerend
Niet bedreigend	Laten gaan	Begeleid uit laten razen, verbaal begrenzen
Wel bedreigend	Verbaal begrenzen	Direct gevaar → Fysiek ingrijpen

Een paar voorbeelden:

Een leerling is heel boos en blijft heel hard tegen een deur aan staan trappen. Hij wordt steeds bozer. Het is voor niemand gevaarlijk, ook niet voor hemzelf. Niet bedreigend (wel storend), wel escalerend. Niet fysiek ingrijpen dus. Wel nabijheid bieden, uit laten razen en waar mogelijk verbaal begrenzen.

Een leerling botst tegen een andere leerling op en begint te roepen dat hij de ander na school wel te grazen zal nemen. Het is bedreigend, niet escalerend. We grijpen verbaal begrenzend in.

Een leerling is heel boos en loopt boos het lokaal uit. Hij gooit met de deur. Bonst op de muren. Leerling luistert niet naar collega. Op de vraag om naar beneden te gaan reageert de leerling door schreeuwend naar boven te gaan. Het gedrag is escalerend, mogelijk ook bedreigend, omdat we niet weten wat er gaat gebeuren. We blijven nabijheid bieden door mee te lopen. Als gedrag erger wordt kunnen we ervoor kiezen om fysiek in te grijpen door bijvoorbeeld de leerling tegen te houden als hij de gang of een lokaal in wil gaan lopen.

3.2 Fysiek ingrijpen

Onder het begrip fysiek ingrijpen zijn verschillende gradaties en vormen te onderscheiden. Oplopend in zwaarte:

- Een hand op iemands schouder;
- Voor iemand gaan staan of tussen leerlingen gaan staan;
- Bij de bovenarm pakken en tegenhouden of wegtrekken;
- Een leerling fixeren (altijd met meerdere collega's).

Fysiek ingrijpen doen we indien mogelijk altijd met twee personen. Dat heeft meerdere redenen:

- Een tweede personeelslid kan de-escaleren werken;
- Personeelsleden kunnen van elkaar zien of de emoties niet te hoog oplopen en dus elkaar vragen om uit de situatie te treden;
- Met twee personeelsleden is de kans dat letsel wordt aangebracht minder groot.

De twee personen stemmen af hoe zij gaan ingrijpen en waar ze met de leerling(en) naartoe gaan. Samen wordt afgesproken wie de regie houdt in de situatie.

Degene die de regie houdt geeft duidelijk en rustig aan dat de leerling moet stoppen. Als de leerling dit niet doet, geeft degene aan dat ze de leerling gaan vastpakken. Als de leerling dan nog doorgaat wordt de leerling vastgepakt onder oksel aan beide kanten één personeelslid en lopen met stevige pas naar de vooraf afgesproken ruimte.

Alles wat we doen kondigen we van te voren aan en tijdens het ingrijpen blijven we vertellen wat we doen. We blijven in contact met de leerling.

In de praktijk is op deze manier handelen vaak niet mogelijk. Soms vraagt de situatie om direct ingrijpen. Dan is het niet mogelijk om als collega's af te stemmen en de leerling te waarschuwen. Dan is direct handelen nodig. Het is belangrijk dat collega's dat dan toch zo veel mogelijk gezamenlijk doen.

Soms vraagt de situatie om ingrijpen van meer dan twee collega's, bijvoorbeeld bij een grote vechtpartij. Wel moet er worden opgelet dat de collega's de regie houden. Eigen veiligheid staat altijd voorop.

Soms is de docent alleen. Alleen bij direct en acuut gevaar mag er fysiek worden ingegrepen. De docent kan een andere leerling vragen hulp te gaan halen of schreeuwt hard, waardoor andere collega's worden gealarmeerd.

3.3 Niet fysiek ingrijpen

- Als iemand zich niet aan de gedragsverwachtingen houdt, dan mogen wij niet fysiek ingrijpen.
- Als iemand het lokaal niet in of niet uit wil, grijpen we niet fysiek in. We pakken niemand vast.
- Als we iemand vragen om te komen en hij komt niet, dan begrenzen we niet fysiek. We pakken niemand vast.
- Als iemand spullen sloopt en het is niet bedreigend of gevaarlijk, dan mogen wij niet fysiek begrenzen.
- Wij sluiten geen leerlingen op. We houden geen deuren tegen als leerlingen uit de klas willen. Uitzondering hierop is het waarborgen van iemands veiligheid. In dat geval bellen we ook altijd de politie.

3.4 Professioneel handelen

Fysiek ingrijpen kan alleen als de leerkracht emotioneel niet te zeer bij het conflict betrokken is of dreigt te raken. Elke leerkracht heeft de verantwoordelijkheid om bij zichzelf na te gaan of hij emotioneel in staat is om fysiek in te grijpen. Als het antwoord nee is, dan moet die collega uit de situatie blijven of er zo snel mogelijk uitstappen. Als je als collega ziet dat een leerkracht te emotioneel betrokken raakt dan draag je hem op om uit te stappen en neem je zijn rol over.

4. Communicatie met ouders (en leerlingen)

Het is van groot belang dat ouders (en leerlingen) al bij het eerste gesprek met de school geïnformeerd worden over de geldende afspraken rondom het waarborgen van de veiligheid van de leerling en/of diens omgeving. Zo weten ouders hoe er wordt omgegaan met agressief gedrag van kinderen, welke methoden voor de-escalatie worden gebruikt en wanneer welke maatregelen worden genomen. Daarnaast krijgen ouders uitleg over de wijze waarop zij in geval van betrokkenheid van hun kind worden geïnformeerd. Deze informatie maakt tevens deel uit van de schoolgids.

Als er bij een leerling sprake is geweest van fysiek en/of vrijheidsbeperkend handelen of wanneer de veiligheid van een leerling in het geding is geweest nemen wij altijd contact op met ouders/verzorgers. Het informeren gaat ofwel in een persoonlijk gesprek of via de telefoon (nooit via een tekstbericht of per mail).

Drie dagen na het incident wordt nogmaals contact opgenomen met ouders en de leerling voor nazorg.

5. Proportionaliteit en subsidiariteit

Alle professionals werkzaam bij het Omnis College zijn bekend met de wijze waarop zij fysiek- en of vrijheidsbeperkend mogen handelen. Dit betekent dat zij tot in detail bekend zijn met de afspraken in het schoolveiligheidsbeleid, OPP en dit protocol en getraind zijn en blijven met betrekking tot fysiek handelen. Zij kunnen hun handelen achteraf verantwoorden.

Indien een fysiek- en of vrijheidsbeperkende handeling wordt uitgevoerd, dan gelden hierbij de volgende uitgangspunten:

- De handeling is noodzakelijk en het minst ingrijpend
- De handeling is niet zwaarder dan strikt noodzakelijk en past bij de ernst van de situatie
- Het is de verwachting dat de gekozen handeling effectief is
- De professional maakt aan de leerling (naar vermogen) duidelijk wat de reden is voor het fysiek- en of vrijheidsbeperkend handelen en maakt duidelijk wat de duur ervan is
- De professional legt, indien nodig, uit aan andere leerlingen waarom de handeling is uitgevoerd.

6. Taakverdeling

De directie van de school is verantwoordelijk voor het handelen van het personeel. Verantwoording naar ouders, de leerling en de inspectie is een taak van de directie. De leerkracht legt verantwoording af aan de directie; de directie aan ouders, leerling en inspectie.

Binnen het Omnis College kunnen alle medewerkers fysiek beperkend handelen waarbij voor alle medewerkers dit protocol leidend is.

Binnen het Omnis College is afgesproken dat er elke dag een CvB lid (Commissie voor de Begeleiding) beschikbaar is om in geval van een incident meteen in actie te kunnen komen conform protocol.

De collega die betrokken is bij het incident is verantwoordelijk voor de hele afhandeling van het incident: o.a. overleg met de mentor, communicatie naar ouders, registratie in SOM en SWIS. Indien nodig kan hij opschalen naar de directie.

De collega die betrokken is bij het incident vertelt z.s.m. aan de directie dat er sprake is van een incident. Ze stemmen samen af hoe de nazorg naar leerlingen en personeel eruit ziet.

In geval van een zeer ernstig incident waarbij terugkeer naar de klas die dag niet mogelijk is moet altijd overlegd worden met de directie. In geval van een schorsing geldt het protocol schorsen en verwijderen.

7. Melding en verantwoording

Er vindt altijd een melding en verantwoording plaats. Dit gebeurt in het leerlingvolgsysteem en in SWIS. De directeur krijgt hiervan standaard een melding.

De CvB heeft cyclisch op de agenda staan om meldingen die gedaan zijn in SWIS te bekijken en te analyseren. Vanuit die analyse kunnen patronen ontdekt worden. Mocht dat het geval zijn dan zal de CvB contact opnemen met de verantwoordelijke leerkracht om te horen of er wellicht een hulpvraag ligt in de omgang met deze leerling. Samen wordt de hulpvraag opgepakt.

8. Evaluatie

Situaties waar fysieke beperking heeft plaatsgevonden worden altijd geëvalueerd. Ook situaties waar personeel fysiek is bejegend door leerlingen worden geëvalueerd. Een niet betrokken CvB lid neemt de leiding hiertoe. In overleg met de direct betrokkenen wordt een afspraak ingepland.

Van de evaluatie wordt een beknopt gespreksverslag gemaakt met daarin in ieder geval het eventuele structurele leerpunt. Dit verslag wordt in SOM opgeslagen. Verder wordt het verslag besproken in het eerstvolgende teamoverleg en in de eerstvolgende CvB.

Verbeterafspraken worden door de CvB geborgd.

9. Nazorg

Een incident dat leidt tot fysiek optreden kan ingrijpend zijn voor alle betrokkenen. Het is van belang voldoende aandacht te hebben voor ondersteuning van alle betrokkenen (leerlingen, ouders en professionals), op de dag zelf en de dag erna.

Tijdens de nazorg is er aandacht voor het terug kijken op het incident en het herstellen van contact/ relatie. Er wordt op een gepast moment een herstelgesprek gepland tussen de leerling, de betrokken medewerker(s) en de ouders. Het betrokken CvB lid geeft leiding aan dit gesprek.

Ook medeleerlingen die het incident hebben gezien worden in de nazorg meegenomen. Belangrijk is dat we aan deze leerlingen uitleggen dat fysiek ingrijpen niet normaal is, maar soms noodzakelijk. Het CvB lid en de mentoren overleggen wie dit gesprek het beste kan voeren en wanneer.

Het fysiek optreden wordt altijd gemeld aan ouders en drie dagen later wordt er op teruggekomen bij hen.

Het CvB-lid dat betrokken is checkt binnen een week bij de medewerkers of de nazorg die is geleverd voldoende was.

10. Klachten

Ondanks onze duidelijke afspraken over communicatie met ouders en leerling, proportionaliteit en subsidiariteit, taakverdeling, verantwoording en nazorg, is het mogelijk dat er een klacht wordt ingediend. Hierbij treedt de klachtenregeling van Attendiz in werking.

11. Professionalisering

Om veilig fysiek in te grijpen, is het noodzakelijk dat professionals deskundig zijn. Een goed veiligheidsbeleid voorziet in het op maat toespitsen van trainingen hierin. De Attendiz Academie voorziet in facultatieve trainingen voor individuele (nieuwe) medewerkers, passend bij het schoolveiligheidsbeleid.

Binnen het Omnis College zorgen wij ervoor dat onze medewerkers zich handelingsbekwaam voelen in het omgaan met onze doelgroep door verplichte professionalisering in het bieden van een veilig pedagogisch klimaat en het voorkomen van escalaties. Alle medewerkers hebben de uitgebreide ABC training gevolgd en jaarlijks wordt een opmaat onderhoudsprogramma in het team gehouden.

Op individueel niveau is hier aandacht voor in de gesprekkencyclus. Ook op basis van een analyse van de incidenten.

Op collectief niveau analyseren we de data van de incidenten en bepalen we welke preventieve maatregelen extra kunnen worden genomen. In de CvB besteden we hier tweemaal per jaar aandacht aan.

Bronnen

<https://gespecialiseerdonderwijs.nl/wp-content/uploads/2023/02/40-Richtlijn-fysiek-beperkend-handelen-2023.pdf>

<https://www.nji.nl/uploads/2024-05/Omgaan-met-dilemmas-rond-vrijheidsbeperking-in-open-jeugdhulp-met-verblijf.pdf>

[file:///O:/Downloads/Handreiking+Wet+zorg+en+dwang+in+het+onderwijs%20\(1\).pdf](file:///O:/Downloads/Handreiking+Wet+zorg+en+dwang+in+het+onderwijs%20(1).pdf)

